

РЕЦЕНЦИЯ

от

проф. Виолета Дечева, д.н. - НБУ

за дисертационния труд на

„Ситуиране на театрален спектакъл в поредицата

Ритуал – Театър – Ритуал“

на доц. Възкресия Вихърова

за присъждане на

образователната и научна степен „доктор“

в професионално направление

8.4. Театрално и филмово изкуство

Дисертационният труд на Възкресия Вихърова е резултат от дългогодишната ѝ режисьорска и изследователска практика. Той е построен върху „Бит“, който представлява дългосрочен проект в театралните ѝ експерименти, прераствал е в основа на педагогическата ѝ програма през времето и се е развил в солидна поредица от представления в различни версии, в семинарна работа и различни уоркшопове.

Трудът е организиран около проблема за връзката между ритуал и театър, който е класически положен през втората половина на XX век в театъра проблем от т.нар театрална антропология. За В. Вихърова този проблем обаче е значим не толкова от историческа гледна точка, колкото от практическа. Той е показан в цикъла ритуал-театър-ритуал, тоест от интереса ѝ не само от връзката между ритуала и театъра, но и от завръщането към ритуала след естетическия опит в театъра. С други думи, този проблем е разгледан от позицията на режисьор, който се вълнува от въпроса как се създава една естетическа форма на сцената на базата на физическото движение на актьора, която произтича от колективен опит, кристализирал във формата на ритуала. Затова «Бит», вдъхновен от българския културен опит, е опит за реализиране на този ѝ изследователски интерес.

Като човек, който е имал специално отношение към историческата и теоретическата перспектива на театралната антропология и който поради това е следил развитието на програмата «Бит» през годините, мога да кажа още тук, че дисертацията на Възкресия Вихърова е както приносен документ за този оригинален опит в България, така и особено интересно обобщение на този опит.

Изследването ѝ е структурирано около основни фигури за създаването на театралната антропология като Ричард Шехнер, Еуженио Барба и Йежи Гротовски, към които напълно основателно е добавено името на Арто, вдъхновител на техните новаторски практики през втората половина на XX в. Представянето на възгледите им от гледна точка на практическата работа на Възкресия Вихърова в поредицата „Бит“ задава четирите глави на дисертацията ѝ.

В първа глава, вниманието ѝ е насочено към концепциите на Ричард Шехнер. Неговите разбирания за значението на ритуала в човешката култура са от особено значение в работата ѝ. Книгата на Шехнер „Бъдещето на ритуала“ (1993), която има основополагаща роля при оформянето на театралната антропология, е разгледана подробно. В тази глава са представени неговите възгледи за ритуалното поведение както на животните, така и на човека и разбирането му за театралността като естетизирано действие, въздействащо чрез интензитета на това действие и чрез неговия ритъм. В процеса на естетизацията на действието, насилието бива естетически преработено и по този начин театърът може да упражнява една терапевтична функция в социалния ред. Възкресия Вихърова изследва импулса към създаването на това действие, самото действие и неговите ефекти и афекти в поредицата „Бит“ с актьори и студенти. Като в същото време я интересува и тяхното преработване отново в ритуал.

Представени са прозренията, идеите, визиите на Антонен Арто - от неговите знаменити манифести и визии - пак от гледна точка на конкретния опит на участниците в проекта ѝ „Бит“. Тя се интересува от смислополагащата роля на театралното пространство според Арто. Разсъжденията върху възгледите на Арто в този смисъл са много интересни. Те обобщават продължителната им и плодотворна съвместна работа с арх. Зарко Узунов в посока на драматургията на пространството. Проектът „Бит“, който развиват заедно, илюстрира също разбиранията им за тренинга в развитието на актьора, който те

разработват в отношението между образа и търсенето на негов израз, както и в посоката енергия - наратив. Изграждането на драматургията става на базата на танца и ритуала и затова тя е фрагментарна, а образът е непсихологически.

Еуженио Барба е другата фигура, която има важно значение за Възкресия Вихърлова, - неслучайно както и предишните е наречена от нея “матрицата” - и около нея е организирана третата глава. В основата на тази глава лежи книгата му „*A Dictionary of Theatre Anthropology. THE SECRET ART OF THE PERFORMER*” на *E. Barba and N. Savarese, Routledge, 1991*. Интересуват я разликите между Източния и Западния актьор, разбиранията му за пърформанса и пърформъра. Тя представя идеите му от позицията на своята работа в “Бит”, който нарича основателно процес. Използва т.нар “матрица Барба” по посока на изследването на връзките текст-танц-ритуал-персонализация. Тренингът на актьора, както и присъствието на актьора в спектакъла се подчинява на движението по оста “имитиране към етап трансформиране”.

Йежи Гротовски е неизбежно “Матрица 3” в нейната работа, доколкото не толкова неговият *Беден театър*, колкото лабораторният му опит, особено този, който е продължен в Центъра Гротовски-Ричардсън в Понтедера, най-много я вдъхновяват в изследователската ѝ работа. Тя има непосредствен опит в Понтедера, където участва със своя екип. В тази съвместна работа целият екип може да проследи идеята на Гротовски за отместване към паратеатъра. Особено важно за нея е изясняването на ключови понятия при Гротовски като например *обезоръжаване* и затова тук цитира от собствените си записки обясненията на Т. Ричардс и М. Биаджини: „...Когато Гротовски говори за това да се обезоръжиш, той въобще няма предвид разголването на човека, така че накрая да остане само една маса от плът. Става въпрос за нещо различно, което е нуждата от дисциплина. И тази дисциплина е занаятът.“ В тази посока е полагането на поредица структурни елементи като танц/танци, действия по Станиславски, импровизация и производните ѝ, звукови партитури и т.н.

В заключение Възкресия Вихърлова обобщава изводите, до които достига в “процеса *Бит*” и го нарича “матрица 4 – изкуството като средство”.

Дисертацията като цяло представя осмислянето на практическия опит на авторката в “проекта *Бит*”, на базата на централни понятия и възгледи на антропологическия театър

в лицето на основните му фигури: Шехнер, Барба, Гротовски и на Арто - вдъхновителя на този наречен от Барба “трети театър”. Нейните наблюдения и разсъждения са развити в една дългогодишна педагогическа практика, която тук също намира своето представяне. Описанието и представянето на този опит има приносен характер в театралната практика в България.

Авторефератът е изготвен в общи линии според изискванията. Той съдържа задължителното представяне на предмета, описва съдържанието на дисертационния труд по глави, представена е всяка негова част. Добре би било да се опишат приносите, да се посочат публикациите на В.Вихърва по темата на дисертацията и да се представи библиографска справка, макар да е съвсем ясно, че авторката е ползвала солидно количество литература на български и английски. Това са разбира се технически препоръки.

Предвид всичко казано до тук, и предвид значимостта на разработената тема за развитието на съвременния театър в България, препоръчвам да се присъди на Възкресия Вихърва Анастасова образователната и научна степен “доктор”.

10.07. 2018

София